

Zeven kilo papier, maar geen moment spijt

Diarmaid MacCulloch heeft een bijzonder originele geschiedenis van het christendom geschreven. Het is een handboek, naslagwerk en monografie ineen. Maar het leest als een trein.

Ger van der Drift

Ontmoedigend. Dat is misschien wel de beste term voor wat ik voelde toen ik het nieuwste boek van Diarmaid MacCulloch ter recensie in ontvangst nam. Meer dan zeven kilo papier aan christendom: je zou beter de Bijbel (opnieuw) kunnen gaan lezen. En dus werd de bekende ontkenningstrategie toegepast: het gesublimeerde loofbos kreeg een plaats op een onopvallende boekenplank in een non-descript deel van het huis. Struisvogelpolitiek dus. Maar probeer eens een stapel papier van

betrouwbaarheid volgens hen niet viel te twijfelen. Ik meende daar tegen in te kunnen brengen dat zij Christus geen van vieren persoonlijk hadden gekend, dus dat de evangelische bronnen maar in beperkte mate betrouwbaar waren. En gelukkig stelde MacCulloch mij in het gelijk. Maar toen ik toch in het betreffende hoofdstuk zat, viel mijn oog op een passage waarin de auteur een vreemde paradox aan de orde stelde. Het betrof de moeite en verbetering van de evangelisten om aan te tonen dat Jozef, de man van Maria, zou afstammen van koning David en zelfs van Adam. Het deed sterk denken aan de kromme redeneringen waarmee veel middeleeuwse kroniekschrijvers probeerden te bewijzen dat hun vorstelijke opdrachtgevers afstamden van diezelfde David, van Caesar of zelfs van Alexander de Grote. Maar tegelijkertijd maakten zij ons duidelijk dat Jozef eigenlijk van geen enkel belang was voor de Blijde Boodschap, immers hij was niet de vader van Jezus. De laatste was namelijk onbevlekt ontvangen (hetgeen betekent dat Hij, in tegenstelling tot de vreemde gedachten die velen daarover koesteren, niet belast was met de erfzonde) en dat was maar goed ook, want anders was het lijdensverhaal, toch de kern van het christendom, in een vreemd daglicht komen te staan.

Een groot verteller

Zo werd ik ongemerkt het boek ingezogen. En ik heb er geen moment spijt van gehad. MacCulloch is namelijk niet alleen een begenadigd verteller, maar ook een man van een ongelofelijke eruditie (wat je ook wel een beetje mag verwachten van een Oxford-professor). Daarnaast beschikt hij over een enorm reservoir aan anekdotes, die er op de een of andere wijze toch toe doen en de tekst leesbaar houden, alsmede over de kunst om doorkijkjes te geven die altijd weer verrassend zijn. Zo weet hij een verband te leggen tussen de Montanisten uit de tweede eeuw, die het werk van de Heilige Geest (extase) sterk benadrukten en de Pinksterbeweging die omstreeks 1900 opkwam in de Verenigde Staten en kan hij verdedigen dat de song *Aquarius* uit de musical *Hair* alles heeft de maken met de middeleeuwse mysticus Joachim van Fiore.

Eye-openers

En dan zijn er nog de *eye-openers*. Het fundament van het christendom is het geloof dat Jezus de Zoon van God was, die stierf en weer opstond als een verzoenend offer voor de zonden van een gevallen wereld. Het lijkt banaal dit op te merken, maar wie wisten dit *niet* op de morgen van de wederopstanding? Degenen met wie Jezus het

'Met MacCulloch kun je de verlichting op een originele manier uitleggen, zelfs op de havo'

een decimeter hoog te negeren! Met de moed der wanhoop ben ik er op een zondagmiddag(!) in gaan bladeren. Want het moest, gezien de reputatie van de schrijver, die een prachtig boek schreef over de hervorming (*Reformation, Europe's House divided 1490-1700*), toch wel nuttige informatie zijn.

De historische Christus

Ik herinnerde mij dat ik een aantal keren met leerlingen van reformatorische huize een discussie had over de historische Christus. Had Hij wel bestaan en viel dat te bewijzen? Uiteraard vielen zij daarbij terug op de vier evangelisten aan wier

DIARMAID MACCULLOGH

De geschiedenis van het

CHRISTENDOM

Spectrum

aller-intiemst was, de discipelen dus, die stomverbaasd waren toen zij hoorden dat het graf leeg was. Wat had dit te betekenen? Dat zij het antwoord op deze vraag schuldig bleven geeft aan dat Jezus zijn leerlingen, *of all people*, niet adequaat had voorbereid. Het Evangelie is dus, tenminste als wij het nauwkeurig lezen, het verhaal van de discipelen die verstandelijk de vraag uitwerkten wat een wederopgestane Messias zou kunnen betekenen. En de conclusies die zij daaruit trokken vormen het hart van het geloofssysteem dat het christendom werd. Ook al heb je het paasverhaal vele keren gehoord en gelezen, er moet toch maar iemand zijn die je op zo iets wijst.

De eerste drieduizend jaar

De Engelse versie, die trouwens veel goedkoper is, heeft als ondertitel *The First Three Thousand Years* (de eerste drieduizend jaar). Om een mij onbekende reden is die in de Nederlandse vertaling komen te

vervallen, terwijl hij, de ondertitel dus, juist zo grappig en veelbetekend is. Grappig omdat MacCulloch hiermee aangeeft dat het christendom nog een glorieuze toekomst voor zich heeft van ten minste nog eens drieduizend jaar. Dat is niet een kwestie van overtuiging (al komt de auteur uit een geslacht van Anglicaanse geestelijken) maar van tellen. Het aantal christenen groeit en in een steeds sneller tempo. En voor de rekenaars: het christendom bestaat inderdaad 'maar' tweeduizend jaar, maar MacCulloch gaat terug naar de roots, in dit geval de Joodse en Griekse beschaving. En hier blijkt weer zijn kracht. Hij weet, ook voor de leek, de filosofie van Plato en Aristoteles, want dat zijn de Grieken die het christendom het meest hebben beïnvloed, op zeer begrijpelijke wijze uit te leggen. En vele bladzijden later doet hij dat nog eens dunnetjes over wanneer hij de lezer probeert duidelijk te maken wat de transsubstantiatie inhoudt. Het is namelijk niet wat

het is. Letterlijk genomen is het de verandering van het brood en de wijn in respectievelijk het lichaam en bloed van de Christus. Maar dat had natuurlijk veel weg van tovenarij en om die indruk te vermijden moest de Kerk zwaar leunen op de aristotelische filosofie. Met name op de leer van de substantie (*ousia*) en de essentie (lat. *accidentia*) van elementen. En als de auteur ons dan licht in de duisternis heeft verschaft, trakteert hij ons, als een soort beloning voor de cerebrale inspanningen, op het interessante, maar ook vermakelijke, ontstaan van de christelijke feestdag Corpus Christi (Sacramentsdag), een van de populairste feestdagen van de veertiende eeuw.

Verlichting

Resteert de vraag of al dat enthousiasme dat hierboven te vinden is zestig euro waard is. Biedt deze dure pil meer dan een handboek over de middeleeuwen en de vroegmoderne tijd? Natuurlijk is er sprake van veel overlapping, immers de geschiedenis van de genoemde tijdvakken is in vele opzichten ook de geschiedenis van het christendom. En vice versa natuurlijk. Maar dit boek biedt zoveel meer, al was het alleen maar omdat MacCulloch zo'n goeie leraar is; ik word niet moe om dit te herhalen. Maar vooral ook omdat hij dat wat gewone handboekstof is op zo'n bijzondere en originele manier weet te benaderen. De lezer weet zelf wel hoe moeilijk een onderwerp als de Verlichting is uit te leggen aan de leerlingen, vooral die op de havo. Het kan natuurlijk zelfmisleiding zijn maar ik kreeg het idee dat dat mij na het lezen van het betreffende hoofdstuk veel beter afging.

Dus: *tolle* (maar kijkt u uit voor een hernia) *lege*?

Diarmaid MacCulloch,
De geschiedenis van het christendom
(Spectrum:
Amsterdam 2010),
1088 blz. € 59,95